

SČÍTAČ

JESSE BALL

KNIHA ZLIN

Sčítač

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

 KNIHA ZLIN

Jesse Ball

Sčítač – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

fleet

SČÍTAČ

JESSE BALL

Přeložila Sylva Ficová

KNIHA ZLIN

Abramu Ballovi

Copyright © 2017 by Jesse Ball
Translation © Sylva Ficová, 2019
Cover design © Filip Hřiba, 2019

ISBN tištěné verze 978-80-7473-840-1
ISBN e-knihy 978-80-7473-860-9 (1. zveřejnění, 2019)

A

Když jsem se otočil, abych opřel lopatu o zrezivělé šedivé auto, letmo jsem pohlédl do vykopaného hrobu a v rozechvělých kořenech podél jeho čela či stěny uviděl cestu, kterou jsem v posledních měsících urazil při sčítání obyvatel v těch nejvzdálenějších končinách. Jakoby náhodou jsem pohledem sjížděl po útlých červených kořincích čím dál níž do hrobu, nejprve doleva a doleva, doleva a zase doleva, pak doprava, doleva a zase doleva, pak doprava, doleva a zase doleva a pořád níž. Jako bych cítil ruku na volantu, když jsem jel po silnicích lemujících pole, a najednou byl zase téměř tím, kým jsem byl tehdy – někým, kdo se mi podobá, někým, koho jsem možná znal, někým zcela reálným, jako šíp, který někdo vyslal mým směrem, tam, kde teď stojím, k mému srdci. Znal jsem toho člověka? Kdo o sobě může vůbec někdy říct, že ví, jak vypadá, a zná svoje vlastní myšlenky? A přece se k sobě znovu a znovu vracíme – a musíme se nějak poznávat, třeba jen trochu. Musíme?

Když se k sobě vracím já, vracím se a nacházím to, co mě obklopuje. Řada kopců, jež se mi míhají před očima, pokračuje ničím nerušená i v mé mysli. Jsem tak vyčerpaný, že se nezmůžu ani na výkřik.

Čekám a zatím kolem mě krouží obrazy – mého života, mého syna, těchto posledních dní. Vzdálenější věci vidím matně a ještě matněji, i když občas se objeví něco jasného, něco jasného prolomí rám a pak... pak většinou zapomenu, kdo nebo kdy jsem.

Kdo dokáže pochopit prázdnotu? Jako lidé jsme dychtivost sama; co je prázdné, to se našemu chápání vymyká. Být prázdný, mít v hloubi duše prázdnost, to chce nadání – to člověk musí mít, a možná už od začátku. Já ho měl odjakživa.

Kdysi jsem četl, a četl jsem věci jako:

Sčítací komisař musí především usilovat o prázdnotu, či po ní dokonce prahnout.

Skutečností je, že dojmy a situace, do nichž vstupujeme, kazíme už pouhou svou přítomností – a sčítací komisaři opatrně, až laskavě předstírají, že to nevědí. Kdybychom to věděli, se svým hlavním úkolem bychom nemohli ani začít. Pro nás je sčítání křížovou výpravou do neznáma. Kdysi kdosi řekl, že chodíme *do bouře s lucernou*. Do bouře s lucernou – tahle slova jsem si mumlal pod vousy mnohokrát, třebaže ve mně nevbuzovala hrdinské, ale komické pocity. Sčítací komisař je svým způsobem bezmocný. Hranice toho, co zmůže, jsou jasně vymezené. Snad právě tento aspekt přitahuje k této hrozně a naprosto nevděčné práci ty, kteří ji dělají. Je totiž zřejmé, že ať už tato činnost zdánlivě přináší jakékoli dobro, nemůže mít vlastně žádný význam, zvláště když jde o nekonečně malý díl tak nemožně velkého úsilí. Moje žena, která je už po smrti, by se smála, kdyby mě viděla, jak obcházím domy v obnošeném kabátě. Přesto je pořád cítím – to teplo malé lucerny, tu vichřici v bouři.

Na tuto práci mě připravil především můj syn, který mi ukázal ne slovy, ale svým každodenním životem, že jsme svou povahou jakýmsi měřítkem, že se v každém okamžiku navzájem poměřujeme, že provádíme sčítání. S tímto sčítáním začal hned po narození a pokračuje v něm i teď. Jeho sčítání pak vedlo k tomu našemu, k naší cestě na sever.

Právě díky jeho životu a jeho způsobu myšlení se mi práce sčítacího komisaře zdála možná, dokonce nevyhnutelná.

Ale ještě předtím, ještě než jsem se vypravil na úřad, abych se stal sčítacím komisařem, dostal jsem zprávu, ovšem ne

o sčítání obyvatel, ne o jedné věci, ale naopak: o všem, zprávu, jež se týkala všeho. V jistém smyslu se objevil posel s obálkou, vložil mi ji do ruky a v tu chvíli jsem věděl, že brzy zemřu. V jiném smyslu, tak, jak by se to jevilo zvenčí, jsem si prostě hleděl své práce, mluvil se sestrou ve své ordinaci, stál a gestikuloval směrem do chodby. A po chvíli už jsem ležel na zádech ve vyšetřovně a měl nad sebou ustarané obličejce, které se na mě dívaly, jako by mě viděly poprvé.

Odtamtud jsem šel k lékaři, svému příteli, který mě prohlédl. Hledal jakési příznaky, prohmatával mě a mračil se.

Mohl bych udělat testy, prohodil, ale asi oba víme, co by ukázaly.

Zasmál se. Byl už takový.

Chvíli jsme seděli a nakonec mě poplácal po rameni.

Co tvůj syn, co bude dělat? Nechtěl by si ho někdo vzít? Kdo? Nešel by do domu na půli cesty?

To, jak řekl slova *do domu na půli cesty*, znělo hrozně. Zavrtěl jsem hlavou.

Řekl jsem, že znám jednu ženu, která se dohodla s mojí manželkou a se mnou. Slíbila, že na mého dospělého syna dohlédne a postará se o něj, kdyby se nám něco stalo. Žije nedaleko odtud a je nezajímavá, tuctová, laskavá a báječná.

Když jsem odcházel z ordinace, vyprávěl mě a vtom se zastavil. Narovnal mi rukou límec a přikývl.

Asi bys měl přestat pracovat. Myslím, že bys měl odjet někam, kde je sucho, někam na sever, někam k městu Z. Cesta by ti prospěla. Popřemýšlej o tom. Člověk nemusí zemřít tam, kde žil. Není to o nic ušlechtilejší.

Vyzvedl jsem syna z domu, ve kterém byl, u lidí, u kterých žil. Nevěděli, co se stalo. Řekl jsem jim, že jedeme na výlet a můj syn se nějaký čas nevrátí. Začali mu to nadšeně popisovat: je pěkné jet na výlet! Potěšilo ho to a měl radost. Stavěl něco z klacíků a ukázal mi to. Řekl jsem, že se mi to líbí – co je to? Nebyl rád, že jsem to nepoznal. Náš dům, odpověděl. No jasně, odvětil jsem, samozřejmě, špatně jsem se díval.

Doma jsem obešel pokoje, jeden po druhém. Napadlo mě, že teď už tu nebudu bydlet. Nebude tu bydlet ani můj syn. Vlastně tu teď nebude bydlet nikdo.

Nechal jsem syna na hodinku samotného a po silnici odešel pryč.

Vážně vypadáš, jako bys měl zemřít, pronesla. Nikdy by mě nenapadlo, že svou ženu přežiješ.

A přežil jsem, odpověděl jsem.

Ale jen taktak.

Jedu na výlet, řekl jsem. Jedu na sever sčítat obyvatelstvo. Budeme mít aspoň něco na práci, čas na to, abychom strávili posledních pár měsíců spolu, cíl, který dává v podstatě stejný smysl jako cokoli jiného, a přece žádný smysl nemá. Můžeme tak být spolu. Můžeme vidět stejně věci a dívat se na ně. Budu se držet u železniční trati, a až bude zle, syn se vypraví zpátky. Dám ti vědět, abys ho u vlaku vyzvedla.

Řekla, že ona by si to tak nenaplánovala, ale chápe, proč to tak chci.

Poslední společný výlet, jenom můj syn a já. Třeba se mi udělá líp.

Možná, odvětila.

Začal jsem mluvit o tom, jak se má o syna starat, o určitých skutečnostech a jeho potřebách.

To všechno vím.

Jen mě to nech dořít.

Můžeš si říkat, co chceš, ale už to vím. Postarám se o něj, neboj. Bude to tak, jak to bývalo, ať už to bylo jakkoli.

Vím, že jsi mou ženu neměla ráda, spustil jsem.

Díkybohu se mnou bude žít tvůj syn, ne tvoje žena. Neměj obavy.

Druhý den ráno jsem šel na úřad pro sčítání obyvatel. Byl jsem tam dlouho a odešel jsem s potvrzením o novém jmenování, o novém povolání.

Se ženou jsme vždycky chtěli *cestovat*. Proč necestujeme? ptávala se. Nějak na to nedošlo. Můj syn byl sice v jistém smyslu tím nejlepším možným důvodem, proč cestovat, ale zároveň nám v cestování bránil. Na každý pád, dokud žila moje žena, necestovali jsme a cestovat jsme ani nemohli. Ihned po její smrti jsem však získal dojem, že nám nic jiného nezbyvá. Zdálo se, že bych měl najít způsob, jak to udělat, a jedním z takových způsobů bylo sčítání, jasně vytyčená cesta vedoucí odnikud nikam a pak od nikam do nikam. Najednou to bylo zřejmé: mohl bych se stát sčítacím komisařem, mohl bych cestovat se synem a nic by nám nebránilo.

Vyzvedl jsem syna a šli jsme domů, pak jsme dům opustili a vydali se na cestu.

Cítil jsem se slabý. Jenže tak jsem se cítil už celé roky. Pořád jsem se držel a pracoval, i když praxi jsem už nejspíš vykonávat neměl, jenže jsem chtěl synovi i nadále dopřát dobré bydlení a chtěl pro něj dobré věci. Naše životy, život mé ženy i ten můj, se kolem něj točily už od chvíle, kdy se narodil, a chránily ho jako štít.

Pokud šlo o syna, ten prostě bez výčitek žil. Je těžké mít pocit, že vám někdo něco dluží, když ten někdo žije bez výčitek. To, co pro něj děláte, přece děláte pro sebe, nebo ne?

B

Lidé často vycházeli ven ze svých domů, aby nás pozdravili. První den, v zemi nedaleko města B, jsme minuli vnější okruh – ten, který už zřejmě někdo udělal, který už jistě někdo musel objet –, okruh, který jsem si v kancelářích prohlížel na obrovské, třicetimetrové mapě. Přejeli jsme ho – a bylo načase začít. Sjel jsem ze silnice a kodrcal se po úzké příjezdové cestě k vysokému domu, k domu posazenému nad dlouhým polem. Na druhé straně leželo jezero a za ním okraj lesa. Naše auto tropilo značný hluk, což se dalo považovat za výhodu – na cestách jsme nikdy nikoho nezaskočili.

Jak jsem řekl, vyšli z domu, muž se ženou. Lidé se přibližují docela rychle, že? Pak se zastaví ve vzdálenosti, kterou považují za bezpečnou – jenže nikdy není stejná. Ukázal jsem jim svoje doklady a muž se zasmál. Vytáhl si košili, aby mi ukázal značku. *Tady, deváté sčítání, tohle je osmé a tohle sedmé. Při šestém a pátém jsem hledal naleziště – nebyl jsem poblíž – a při čtvrtém jsem ještě nebyl na světě.*

Značku měla i jeho žena a já jim poděkoval; chystali jsme se k odchodu, ale nechtěli nás pustit. Musíme si s nimi dát čaj. Tehdy jsem o té práci zjistil trochu víc, ne snad o samotném sčítání, ale o tom, jak probíhá. Patřily k němu věci jako posedávání u okna statkářova domu, s hrnkem v ruce a pohledem upřeným z okna s tabulovým sklem na dlouhé jezero, kde se to musí hemžit ptáky, i když tehdy jsem tam žádného neviděl.

V dálce zářil srpek měsíce. Kolem se mihl mrak. Můj syn vedle v pokoji byl zabraný do hry s nějakými věcmi, které mu našli, zpíval si, ale když jsem dopil čaj, rozloučili jsme se a znovu usedli do auta.

Kolik návštěv by se mělo vykonat za den? Kolik ujet kilometrů? V práci, jako je tahle, neexistují žádné určité odpovědi. Dojedeme tam, kam dojedeme, děláme, co zvládneme, a snažíme se zůstat při síle. Tu noc jsme si našli motel – mimo sezonu úplně prázdný. *Nemůžu po vás chtít peníze*, řekl majitel. *Ne, když jste tu pracovně.*

Byl první, koho jsem tetoval, a značku jsem umístil na správné žebro. Tak víme, že se člověk započítal. Někteří říkají, že sčítání je barbarské, a tohle předkládají jako důkaz. Ale co pak jsem při minulých sčítáních nenechal sčítacího komisaře udělat stejné značky i sobě a svému synovi i ženě?

Každé sčítání má svou značku a ta musí být na určeném žebro. Připouštím, že pokyny jsou možná až zbytečně konkrétní, jenže ne všichni komisaři jsou lékaři, zřejmě tedy panovaly obavy, že by někdo mohl vybrat špatné žebro. Mám sice pocit, že najít třetí nebo čtvrté žebro je v silách každého komisaře, jenže z rozhovorů s nimi jsem měl – jako prostý občan – tu zkušenost, že jde často o nedbalé ignoranty. Žena říkala, že sčítají ostatní, protože sami nemají co na práci, žádný vlastní koníček. Ta ironie mi začínala docházet, až když jsem tu práci přijal, protože svým způsobem předznamenávala můj konec. Budu už odteď navždycky sčítat lidi? Kdy toho nechám?

Gerhard Mutter – podle jména muž, jenže ve skutečnosti pseudonym Lotty Werterové, jež působila jako starostka německého města poblíž Stuttgartu – měl celý život nutkání psát o kormoránech. Prý s nimi souviselo všechno. Ať mu dny vyjevily jakýkoli nový princip, zdálo se, že má záhadnou souvislost s temnými bystrými očima kormoránů, s jejich šepotem a jejich divokým, nepochopitelným potápěním. Musí to být hrozné, píše Mutter znovu a znovu stále stejnými

slovy (a používá přitom pořád stejné věty – až to přestává vypadat jako vykrádání sebe sama a musí to být refrén), musí to být hrozné, píše, být rybou a vědět, že vás pozoruje kormorán. Není hrozné zemřít, domnívá se Mutter. Je zkratka hrozné být pozorován, a tedy být bezmocný a v nebezpečí. Ryba nemá kam uplavat, aby se zachránila, píše Mutter. Od chvíle, kdy si jí kormorán všiml, smí projevit určitou důstojnost, tu však mučivě ukončí bodnutí zobáku.

Když jsem se blížil k domu na hlavní cestě necelých deset kilometrů za městem B, měl jsem pocit, že i sčítání obyvatel je v určitém smyslu pozorování, a pokud ano, pokud to je pozorování, co je jeho zobákem? Kdy přijde? A pokud jej vezmeme v úvahu, jaká je podstata oné důstojnosti? Lotta Werterová prý také nosila tmavou kožešinovou čepici, kterou podle všeho nikdy nesundávala. Nejméně jeden z jejích životopisců uvádí, jak o ní často žertem říkala: *je to moje paruka* nebo *nějaká paruka* nebo *něco jako paruka, kterou nosím*. To často říkala o své tmavé kožešinové čepici, což bylo ve skutečnosti hned několik tmavých kožešinových čepic, jež si koupila v obchodě v samotném Stuttgartu. Patrně šlo o kožešinu z tuleň. Tuto skutečnost vysvětluje na jedné straně knihy *Zlaté rybníky*, kde píše: *tuleň je zjevnou obdobou kormorána, ovšem tam, kde je kormorán trpělivý, se tuleň snaží najít potěšení, takže se po tisíci letech stává rozmařilým*. Co tedy znamená, že nosila čepici z tuleň kožešiny? Revidovaný životopis vydaný v posledních letech tvrzení o čepicích zpochybňuje. V té době prý v Německu žádné čepice z tuleň kožešiny nebyly. Odjakživa se dělaly z norkového kožíchu. Existuje obraz, na který jsem se často díval ve Státní galerii ve Stuttgartu, který zachycuje kormorána na stromě v jeho nezapomenutelné podobě. Jeho sklon k násilí je vetkán do větví i do samotné vody – dalo by se říct, že je vetkán i do ryb, které plavou pod ním.

Ženě, která přišla ke dveřím, bylo asi pětatřicet a měla na sobě volné šaty bez rukávů. Syna i mě pozvala dál a v jejím salonku jsme seděli jako tři spiklenci, s hlavami u sebe.

Jak se tak stane, že se tři lidé najednou naučí smát všemu, co řeknou? Tak jsme se smáli, neúprosně přitahováni nevysvětlitelnou radostí – a pak si jí vděčně užívali až po okraj. Odpověděla mi na otázky. Sčítání ještě nezažila – byl jsem jeho první posel, a proto jsem na ní před odchodem zanechal naši značku. Rozepnula si šaty: taková věc by mohla obyčejného člověka zmást nebo znepokojit, jenže mně jako lékaři přišla vcelku obvyklá. Našel jsem žebro a udělal značku. Něco vyprávěla – příběh o tom, jak ji jednou vykradli a mezi lupiči byl i muž, kterého znala. Byla tehdy doma a stála za závěsy. Když lupiči přecházeli z jedné místnosti do druhé a brali si její věci, povídali si přitom o domě, o ní. Řekla, že toho, co vzali, jí líto nebylo. Měla nějaké dědictví – a moc toho nepotřebovala. Nebo si všechno, co potřebuje, může znovu koupit, a snad by si s tím ráda dala tu práci. Ale to, že poslouchala, jak si povídají, zatímco si prohlížejí její majetek, a jak o něm mluví – to jí přišlo rozkošné. Málem vyprskla smíchy, aspoň mi to tak řekla.

Když ji ten muž popisoval ostatním a ona si představila, jak si ji v duchu spojuje s domem a věcmi, pobavilo ji to – zmocnil se jí pocit, že jde o něco trvalého a že to tak má být už proto, jak je to neuchopitelné. Ten pocit mě dodnes neopustil, řekla. Když jsme odcházeli, dala mému synovi pusu na tvář a mě pevně objala. Myslím, že se jí kdysi stalo něco hrozného s pravou paží, ale nezmínila se o tom a my také ne. Na fotografiích u dveří byla, jak vysvětlovala, *tady jako nevěsta, tady jako nevěsta, tady jako dítě a tady jako vdova. Ale sám jste přece vdovec – určitě mě na té fotce poznáte, i když mám tmavý úbor.*

Byl to příklad dokonalého souznění myslí a cítili jsme ho všichni tři. Stačilo mi projít dveřmi, představit se a ukázat pověřovací listiny, a pak tohle. Došlo mi to až později – poté, co jsme už odjeli a já nad tím setkáním přemýšlel: když jsme seděli s hlavami u sebe nad stolem v salonu, natáhla ruku a sevřela mi dlaň, ale já se ani nezachvěl a můj syn ji popadl za ochablou paži. Není nic, co by nemohlo být přirozené.

Částem Švýcarska se říká kantony. Vždycky mi to znělo nádherně. V těch kantonech se určitě dějí samé pěkné věci, říkal jsem si jako kluk. Někteří lidé jsou tak ustrojeni, a byl jsem tak ustrojen i já, že se jim všechno cizí zdá úžasné a všechno domácí nudné. Často jsem se při četbě snažil dívat očima těch, kteří se umí nekonečně zasnít i nad těmi nejznámějšími věcmi. Víím, že to jde. Často jsem to viděl! Jenže to má háček – někde v tom je háček, klička, kterou bez pomoci neodhalím.

Moje žena říkávala, že všechno tělesné plyne. Měla tím na mysli, že všechno tělesné může odrážet jinou tělesnou věc, může ihned nějakým způsobem cítit všechno, co cítit jde, a že někdy je dokonce možné přinutit druhého, aby cítil to co vy.

Výběrčí mýtného u mostu mezi městy B a C ji znal, znal mou ženu. Sotva jsem tomu mohl uvěřit. Viděl ji vystupovat. Stalo se to takto: zastavili jsme auto a šli k mýtnici pěšky, což s odstupem času působí zvláštně, a výběrčí určitě zbystřil. Přesto jsme se dali do přátelského hovoru, který zdárně pokračoval. Vysvětlil jsem mu, proč jsme přijeli. Podle všeho měl jako výběrčí mýtného pocit, že jsme, jak řekl, z branže, a s radostí na všechno kývl, i když několikrát odešel, aby vybral mýtné. Nechcete mluvit i s nimi? ptal se a měl na mysli projíždějící lidi. Snad je najdeme v jejich domech, odvětil jsem. Jenže co když žijí daleko odtud? Ať žijí kdekoli, brzy je najdeme. Není kam spěchat.

Ukázal jsem mu svoje doklady a on si v nich všiml jména mé ženy, které je pravda zvláštní. Vyslovil je nahlas, to jméno. To byla moje žena, řekl jsem mu.

Ano, ale byla to tamta? Je to...

Ano, je to ta, kterou myslíte.

Vylíčil nám, mému synovi a mně, jak ji viděl ve velkém divadle ve Weinau. To jsem ji ještě neznal, řekl jsem. Nechala toho, než jsme se seznámili. Muž se proti své vůli nahlas zařehotal a zavzpomínal na velkolepé divadlo ve Weinau a na představení mé ženy.

Mlčel jsem a čekal, jestli neřekne víc, jenže neřekl, jen zíral a pořád se usmíval. Znovu se usmál. Zavřel oči. Otevřel je.

Zase se usmál. Syn a já jsme čekali opřeni o boudu mýtnice z laciného dřeva. Na zemi ležela hromada hoven – nejspíš od psa. Syn se na ni díval – slétaly se na ni mouchy jak andělé na špičku jehly.

Výběřčí mýtného pohyboval ústy a chystal se mi vysvětlit, na co myslí. Někteří lidé to tak dělají – předstírají, že mají potíže vůbec něco říct, a tím si připravují posluchače.

A jaké to bylo? zeptal jsem se konečně.

Doslechl jsem se, že dělá klauniády, řekl. Byla tehdy hrozně oblíbená. Nejdřív o ní nikdo nic nevěděl – vůbec nic, a pak najednou byla hrozně oblíbená. Byl jsem čerstvě ženatý, vysvětloval, a bydlel jsem nad obchodem, kde jsem pracoval. Měli jsme moc málo peněz a času. Neměli jsme ani co na sebe, abychom mohli mezi lidi. Tvář výběřčího vyjadřovala, co právě řekl. Byl jste přece mladý, že? Chápete, jaké to je. Přesto jsem věděl, že na ni se snoubenkou musíme jít. Představení bylo navíc zdarma – vždycky bylo zdarma; jak se ukázalo, vaše žena si to vyžádala. Věděl jsem, že dělá klauna, ale jak – to mi nikdy nebylo jasné, a nevím to ani teď. Vám to jasné je? Pochybuji. Z toho představení šla hlava kolem. Její obrazy ze života byly...

Zašoupal nohama sem a tam.

Asi jsem to zapomněl, prohlásil. Už roky jsem na to ani nepomyslel – až teď. Až zase teď, řekl.

Čekali jsme.

Její imitace byly živější než cokoli, co bych já dokázal vyjádřit rukama a nohama. Skoro to nahánělo strach. Víte – člověk si až říká, co všechno tělo dokáže. Jak se dá rozhýbat? Jak se pohybuje? Při jednom čísle pozvala člověka na jeviště a pak ho napodobovala úplně ve všem, až nebylo jasné, kdo z těch dvou dělá pohyby první. Její schopnost nápodoby byla tak dokonalá, až svůj objekt zcela uchvátila, jako by se viděl v dokonalejším zrcadle stvořeném z ničeho. Nakonec se ten člověk snažil uniknout – ukončit nějak to, co se dělo, jenže to už ho *měla na lopatkách*, a ať dělal, co chtěl, nebylo to nic platné. Jak to

o ní psali v novinách? Telepatka, ne, fyziolepatka – nečetla myšlenky, ale tělo.

Zmlkl. Podívali jsme se na zem.

To snad není pravda, zvolal – opravdu to byla vaše žena?

Opravdu, odvětil jsem.

Jaká byla?

Řekl jsem, že o tom nebudu mluvit.

Prohlásil, že musíme být stejně staří a stejně staří jsou i jeho a můj syn. Prý je zvláštní, že jejího syna potkalo tohle, že ona byla klaunka a její syn je, no, takový.

Nic jsem na to neřekl a měl jsem se k odchodu.

Změnil téma. Dál na sever prý už lidi nebudou tak důvěryhodní, jak bych asi předpokládal. Mám si dát pozor.

Zeptal se, jestli s ní nemám nějakou společnou fotku, něco, čím bych svoje slova dokázal. Ne že bych musel, ale znovu by o tom popřemýšlel a rád by měl jistotu. Nevadí mi to? Vytáhl jsem z peněženky fotku. Nesouhlasně se na ni podíval.

Je tam starší, odtušil, mnohem starší. Tak si ji nevybavuju.

c

V den, kdy jsme odjeli, v den, kdy jsme začali, bylo poprvé chladno. Syn stál u dveří, kde visí kalendář, a já tam stál s ním. Dívali jsme se na kalendář, já jsem otáčel listy a u každého řekl písmeno. Vysvětloval jsem mu: v tomhle měsíci projedeme města H a J a M a v tomhle města P a S a T. Plánovanou trasu jsem nakreslil na papír a kresba procházela podzimem a zimou a končila na jaře.

Pro případ, že nás na cestě skutečně zastihne jaro, si chtěl vzít náhradní brýle. Souhlasil jsem – náhradní brýle jsou dobrý nápad a mělo to napadnout mě.

Jenže kdy bude jaro?

To už chce, aby bylo jaro? zeptal jsem se.

Ne, to ne. Ukázal mi svůj kabát. Nemohl se dočkat období kabátů. Taký mám období kabátů rád, řekl jsem. Ale až budeš starší, uvidíš, že v kostech ucítíš větší chlad. Už ti nebude teplo jako kdysi.

Zasmáli jsme se tomu, jak jsem starý, starý jako nějaký děda – tak to říkal.

Pak chtěl nechat kalendář otočený na jarním měsíci, nějakém měsíci, kdy se asi vrátíme.

Připomněl jsem mu, že se nevrátíme. Dům opouštíme navždy. Rozplakal se.

Opouštíme dům navždy. Copak si to nepamatuješ?

—

V další vesnici, třetí v řadě osad, které dohromady tvoří město C, nám nějaká žena prodala z vozíku čerstvý chleba. Radila nám: oběd si snězte u kanálu, tak to dělám já. Řekla, že ho postavil muž jménem Holling a navrhl ho spolu se svým milencem, mužem jménem Briggs. Žili kousek odtud, už je to docela dávno. Dochoval se jejich ateliér. Podle jejich slov tehdy lidem vadilo, že to byli dva muži. Jenže o kanálech věděli snad všechno, co se dalo, a plány, které nakreslili a které se schválily, vyžadovaly jejich dohled, aby se kanál mohl dostavět (výstavba už tehdy začala). Všichni tedy museli překonat rozpaky a nechat to být.

Poznamenal jsem, že tak to mělo nemálo slavných lidí, a vlastně nemálo z nich byly dokonce ženy, ať už byly samy slavné nebo se staly manželkami někoho slavného, komu dopomohly k velikosti, dělaly pro něj první poslední a tak dále. Jenže mě skoro vůbec neposlouchala a nerozuměla mi. Nemohl bych to zopakovat? Zopakovat to, co jsem řekl? Odpověděl jsem, že všichni nedělají to, co by dělat měli. Někdy to za ně udělá někdo jiný.

Slova jsou tak matoucí.

Šli jsme do ateliéru. Byl zavřený, ale visela tam velká pamětní deska s maličkým mosazným nápisem. Z těch dvou dbal na tradice podle všeho víc Holling. Měl raději zlaté řezy, klasické linie. Briggs byl mnohem mladší, a jak stálo na desce, inspirovaly ho zvláštní tvary – zažívací trakty zvířat, fotografie vybombardovaných krajin, dobité dětské hračky. Jednou z hlavních vlastností kanálu bylo, že nevedl rovně. Sloužil vlastně k propojení nesourodých osad a vinul se kolem výběžků půdy i mezi nimi. Neměly se po něm plavit lodě z jednoho řečiště či moře do druhého, měl sloužit k přepravě zboží na prámech. Plán zahrnoval i zvláštní návrh, také doplněný Briggsem, aby se po celé délce silnice, která vede z města do města podél kanálu, vysadily ovocné stromy. Vzpomněl jsem si na tu část v Herodotovi o starověké silnici, po které mohl člověk ujít stovky kilometrů ve stínu. Bylo to v severní Africe, kde stín musí být požehnáním.